

Handleiding Marie Altelaarplein

Van buurtmoe naar buurtparticipatie

Julian Marulanda Tamayo, Sophie Alsbach, Tessa Bisschops & Yari Eikenhout

10-05-2022

Inleiding

Deze handleiding is geschreven voor en gericht op het Marie Altelaarplein, gelegen in Wittenburg op Oostelijke Eilanden in Amsterdam. De handleiding is bedoeld als *tool* voor de gemeente Amsterdam om de buurtparticipatie en sociale cohesie te verbeteren op en rond het Marie Altelaarplein. Uiteraard kunnen andere stakeholders ook gebruik maken van deze handleiding. Het onderzoek en de theorie die gebruikt wordt in deze handleiding, is ook toepasbaar op andere plekken die hier baat bij hebben.

Het Marie Altelaarplein is opgedeeld in drie delen. Het eerste deel voor de Oosterkerk is ingericht als ontmoetingsplek voor buurtbewoners. De overige twee delen worden door aangrenzende basisscholen gebruikt als speelplein voor de leerlingen. Daarnaast is er een supermarkt en buurthuis 'De Witte Boei' gevestigd aan het plein. De aanleiding voor het opstellen van deze handleiding is de beperkte levendigheid op het plein. Wanneer de schooluren van de aangrenzende basisscholen voorbij zijn, daalt de levendigheid op het plein. Daarnaast zouden buurtbewoners, volgens de opdrachtgever, ook te maken hebben met een gevoel van onveiligheid op het plein. Dit gevoel zou voortkomen uit het feit dat er regelmatig groepen hangjongeren te vinden zijn op het Marie Altelaarplein. Daarnaast hebben er in het verleden criminele activiteiten op het plein afgespeeld. Dit is ook een eventuele reden dat het gevoel van onveiligheid kan veroorzaken. Tot slot is er sprake van een conflicterende situatie tussen de twee aangrenzende buurten van het Marie Altelaarplein, Kattenburg en Wittenburg. Het conflict tussen de buurtbewoners komt voornamelijk voort uit sociaal-economische verschillen.

Vanuit de gemeente Amsterdam en de buurtbewoners rondom het plein is er de behoefte aan verandering en wilt men de levendigheid van het plein verbeteren. Echter, is ten tijde van het schrijven van deze handleiding geen budget om fysieke veranderingen te laten plaatsvinden.

De handleiding is ingedeeld in twee delen. In het eerste deel zal theorie over *placemaking* en het verbeteren van buurtparticipatie worden besproken. In het tweede deel zal input van buurtbewoners zelf worden besproken: wat willen zij van het plein?.

Inhoudsopgave

De Theorie: Placemaking en Buurtparticipatie	4
How to make a place	4
Buurtparticipatie	6
De praktijk: input van (stille) buurtbewoners	9
Wat willen buurtbewoners van het plein?	9
Wat motiveert bewoners om meer in de buurt te ondernemen?	10
Conclusie	12
Literatuurlijst	14
Bijlage 1	15
Algemene placemaking-tips (LeGates & Stout, 2007)	15

De Theorie: *Placemaking* en Buurtparticipatie

In dit gedeelte van de handleiding zullen er aan de hand van verschillende hoofdstukken theoretische *tools* worden aangereikt voor de gemeente Amsterdam en andere stakeholders om de sociale cohesie en buurtparticipatie op en rondom het Marie Altelaarplein te verbeteren

How to make a place

Bij het maken van een plein of het vernieuwen van een gebied gaat het om meer dan bouwen en verbouwen. Het gaat over het creëren van een thuis voor de bewoners, over vertrouwen, anonimiteit, imago (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Maar hoe maakt men nou een succesvolle plaats? Het is belangrijk om hiervoor eerst het verschil te zien in ruimte en plaats. Deze begrippen worden vaak door elkaar gehaald maar bij *placemaking* is het belangrijk dit verschil te herkennen. Een ruimte kan gegeven worden en weer teruggenomen worden, een ruimte kan fysiek veranderd worden zoals de aanleg van een speeltuin en een ruimte kan van fysieke functies worden voorzien (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Bij het Marie Altelaarplein is al veel gedaan aan de ruimte, zoals het plaatsen van baskets en het maken van een ijsbaan. Deze handleiding dient echter voor het maken van een plaats: *placemaking*. Een plaats is een plek die zich onderscheidt door sociale relaties, gebeurtenissen en herinneringen (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Een plaats maken gebeurt door *placemaking*. *Placemaking* is gericht op het geven van meer gebruikswaarde aan plekken in openbare ruimte. Het werken aan een plek draait niet alleen maar om de stenen die er neergelegd worden maar om de mensen die er wonen. *Placemaking* onderzoekt de geplande stad en de levendige stad, en kijkt waar deze werelden elkaar overlappen (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). De filosofie van *placemaking* richt zich op het samen creëren van een plek met de inwoners, waar voorheen alles door de overheid bepaald werd richt *placemaking* zich op co-creatie. Echter, is dit alleen mogelijk als buurtbewoners zich op een positieve manier aangetrokken voelen tot een plek (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010).

Uit onze buurtanalyse is voortgekomen dat buurtbewoners negatieve associaties hebben met het Marie Altelaarplein. Daarnaast wordt het plein meer als 'ruimte' dan als 'plaats'

ervaren. Een reden hiervoor is dat de leefwerelden van bewoners op en rondom het Marie Altelaarplein continu in beweging zijn. Er komen nieuwe buurtbewoners bij en er zijn veel culturele en economische verschillen tussen de buurtbewoners. Ook konden de evenementen die georganiseerd werden in de Noorderkerk als ontmoetingsplek dienen voor sommige buurtbewoners. Dit is op het moment niet meer mogelijk door de verkoop van de kerk. Deze veranderingen van leefwerelden kan resulteren in het feit dat men minder vertrouwen heeft in de fysieke en sociale plek plaats waar zij zich bevinden (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Daarom doen wij het advies om een regelmatige controle uit te voeren onder de buurtbewoners met betrekking tot het welzijn van de buurt. Dit kan aan de hand van een buurtbijeenkomst, of met een simpele enquête. Hierdoor kunnen buurtbewoners zich meer betrokken voelen bij het sociale aspect van hun woonomgeving.

De negatieve gebeurtenissen rondom het Marie Altelaarplein hebben ervoor gezorgd dat de bewoners minder *place attachment* hebben met de buurt. Dit is de mate waarin bewoners verbonden zijn met de omgeving (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Deze *place attachment* ontstaat door willekeurige factoren die een plek tot 'plaats' maken zoals gebeurtenissen die er hebben plaatsgevonden, de mensen die er wonen en de verhalen die over de plek verteld worden. *Place attachment* moet men niet verwarren met sociale cohesie, sociale cohesie gaat over betrekkingen tussen mensen en is gericht op maatschappelijke solidariteit. *Place attachment* draait dit om, mensen hoeven namelijk niet iets met elkaar te doen om op een prettige manier met elkaar samen te wonen. Bewoners hebben iets met elkaar gemeen omdat ze iets hebben met de plek waar ze wonen, ondanks dat ze misschien van elkaar verschillen wat betreft sociaal-economische status (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010).

Om deze *place attachment* te verbeteren en in stand te houden is het advies om door te blijven gaan met het organiseren van activiteiten op het plein, denk aan de kermis op het plein of het organiseren van een markt. Door de negatieve gebeurtenissen die de afgelopen jaren op het plein hebben plaatsgevonden kunnen bovengenoemde activiteiten voor een omslagpunt zorgen in de *place attachment* en dit een positieve kant opsturen.

Ook publieke vertrouwdheid is belangrijk bij het maken van een 'plaats'. Een buurt kan op het ene moment vertrouwd aanvoelen en op een andere moment wat minder (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Dit komt doordat alledaagse routines van verschillende groepen uiteen kunnen lopen in tijd. Dit zijn bijvoorbeeld de hangjongeren op het Marie Altelaarplein die vaak in de eind middag en avond op het plein komen. 'Plaatsen' zijn niet statisch en juist

door de verschillende bewegingen van groepen komen zij tot leven (Reijndorp, Reinders & Venema, 2010). Activiteiten op het plein, die de verschillende groeperingen samen brengen kunnen ervoor zorgen dat er meer begrip en vertrouwen ontstaat voor elkaar, het plein wordt dan een plaats waar de buurtbewoners een gezamenlijk raakvlak hebben wat resulteert in meer publiekelijke vertrouwdheid.

Naast het verbeteren van *place attachment* en publieke vertrouwdheid, zijn er nog vele zogenaamde *good practices* voor het maken van een plaats. Omdat met betrekking tot het Marie Altelaarplein vooral de reeds besproken concepten belangrijk zijn, staan de andere *good practices* hier niet vernoemd. Een overzichtelijke lijst ervan is in plaats daarvan te vinden in bijlage 1.

Buurtparticipatie

Uit onderzoek van Verloo (2011) blijkt dat veel conflicten in wijken zich afspelen tussen overheid en burger. De oorzaak van deze conflicten zijn vaak mislukte pogingen van interactief beleid. Zo kan het zijn dat de overheid niet duidelijk heeft aangegeven hoeveel invloed de burgers nou daadwerkelijk hebben op de plannen voor een bepaalde ruimte of wat er precies met hun ideeën wordt gedaan. Dit bleek ook uit ons onderzoek: veel bewoners die input hadden gegeven over het plein, hoorden hier later niks meer over. Zij snapten niet waarom en hadden het gevoel alsof de gemeente hen niet serieus nam en zij dit allemaal voor niks hadden gedaan.

Om dit tegen te gaan, stelt Verloo (2011) de methode 'interactief probleem oplossen' voor. Deze methode, grotendeels ontwikkeld door Herbert Kelman (1996), gaat uit van samenwerking tussen alle (conflicterende) stakeholders. Deze stakeholders hebben een gedeeld probleem, dat essentieel een probleem in hun samenwerking is, dat moet worden opgelost door te kijken naar de onderliggende oorzaken en dynamieken van het conflict. Het oplossen van zo'n probleem gaat in een interactief proces, waarbij stakeholders zich in elkaar proberen in te leven. Op deze manier zullen zij elkaars zorgen, verwachtingen en bedoelingen beter begrijpen, waardoor er niet alleen een proces van actie-reactie ontstaat, maar ook een van verandering. Doordat ze elkaar goed begrijpen, komen de stakeholders tot nieuwe inzichten, waar ze niet op waren gekomen als zij apart van elkaar hadden gezocht naar een oplossing voor het probleem (Kelman, 1996).

Interactief probleem oplossen is een belangrijk onderdeel van wat Verloo (2011) noemt: 'maken met'. Volgens haar is het belangrijk dat een 'ruimte' niet wordt gemaakt 'voor', maar gemaakt met buurtbewoners en het maatschappelijk middenveld. In essentie is dit het principe van *placemaking*: samenwerken met stakeholders om zo een 'plaats' te maken in plaats van een 'ruimte'. Er zijn een aantal kenmerken van 'maken met'. Ten eerste is het belangrijk dat de overheid openstaat voor vormen van participatie die voorheen niet als participatie werden gezien. Denk hierbij aan conflict als vorm van participatie. Zelfs al zijn *stakeholders* het met elkaar oneens, geven zij wel input over wat zij willen van een plek en kan men daarom veel leren over waar de crux van het probleem ligt (Verloo, 2015).

Een tweede kenmerk van 'maken met' is dat het proces horizontaal moet worden beschreven. Elke partij is gelijkwaardig en er is geen hiërarchie. Hier komt het interactief probleem oplossen om de hoek kijken. Echter, er is wel leiderschap nodig om dit proces te begeleiden. Daarom is er adaptief leiderschap nodig: een vorm van leiderschap waardoor er proces ontstaat waarin verschillende partijen op gelijke voet samenwerken aan een gezamenlijke oplossing. De leider van dit proces moet worden gezien als een soort voorzitter van een vergadering, die de vergadering leidt, maar niet per se meer of minder macht heeft dan de anderen binnen die vergadering (Verloo, 2011).

Het derde en laatste kenmerk gaat over het delen van verhalen. Om echt een plek te kunnen 'maken met', is het noodzakelijk om goed te luisteren naar de ervaringen, ideeën en kennis van stakeholders over de plek of buurt en hierbij niet te zoeken naar wie er gelijk heeft. Iedere stakeholder heeft eigen ideeën en inzichten over een bepaalde plek. Daarbij is het idee van de ene stakeholder niet per definitie beter dan het idee van een andere stakeholder'. Ook dit heeft te maken met interactief probleem oplossen. Het is belangrijk om geen experts van buitenaf in te huren en blindelings te volgen wat zij zeggen, aangezien zij de buurt nooit zo goed of op dezelfde manier zullen kennen als de stakeholders die veel met de buurt te maken hebben (Verloo, 2011).

Samenwerking met buurtbewoners heeft vele voordelen (Verloo, 2015). Zo hebben zij meer kennis dan de overheid over bijvoorbeeld: de omgeving, de gemeenschap en de alledaagse routines in de buurt. Zij kunnen ervoor zorgen dat beleid passender en op democratische wijze wordt gemaakt. Door goed te luisteren naar buurtbewoners kan de overheid de relatie tussen burger en staat versterken en verduurzamen. Echter, is de samenwerking tussen de overheid en de buurtbewoners alleen zinvol als de samenwerking wordt geïnitieerd met de juiste intenties. De overheid moet inbreng van burgers echt willen en bereid zijn beleid aan te passen aan de hand van hun input. Buurtparticipatie moet niet iets zijn om af te vinken, publieke opinie te meten of om weerstand van burgers te sussen (Verloo, 2015).

Als er politieke wil en durf is om daadwerkelijk samen te werken met burgers en open te staan voor alternatieve ideeën en visies, is er nog een laatste belangrijke stap: het participatieproces zelf. Het proces bestaat in wezen uit drie delen: voor het proces, tijdens en na het proces. Voorafgaand aan het participatieproces moet duidelijk worden gemaakt aan de buurtbewoners en mogelijke andere *stakeholders* wat de kaders en mate van invloed zijn. Emoties uit het verleden moeten worden erkend.

Tijdens het proces moet er op zoek worden gegaan naar het onbekende verhaal: wat weten zij over de buurt dat jij niet weet en andersom? Alle *stakeholders* moeten openstaan voor zowel objectieve kennis over de buurt, als subjectieve kennis. Het proces moet interactief en flexibel zijn: het is belangrijk om open te staan voor aanpassingen tijdens het proces als blijkt dat de voorbedachte vorm niet goed werkt. Bespreek tussentijdse bevindingen en opgehaalde kennis met elkaar en neem hierin ook professionele kennis van experts mee, niet alleen subjectieve kennis van buurtbewoners (Verloo, 2015).

Aan het einde van het proces zijn er bepaalde keuzes gemaakt. Het is belangrijk deze keuzes duidelijk te communiceren naar de *stakeholders* en hoe deze keuzes tot stand zijn gekomen. Wees hier transparant in de argumentatie voor deze keuzes en hoe deze zijn voortgekomen uit het participatieproces. Zet hierbij lokale politici of ambtenaren in, niet alleen om het politieke niet te ontwijken, maar ook omdat deze mensen vaak bekend zijn bij de buurt (Verloo, 2015).

De praktijk: input van (stille) buurtbewoners

In verloop van ons onderzoek zijn wij meerdere keren de buurt ingegaan om te vragen aan mensen op straat wat zij zouden willen van het Marie Altelaarplein. In dit hoofdstuk zal deze input worden besproken om zo naast de theoretische, ook praktische aanbevelingen te kunnen doen die rechtstreeks van één van de belangrijkste stakeholders in deze kwestie komen: de buurtbewoners.

Wat willen buurtbewoners van het plein?

De eerste keer dat wij de buurt in gingen, kwamen wij tot een onverwacht inzicht. Eigenlijk gaf iedereen met wie we spraken aan dat ze niet zoveel misten op het plein. Daarentegen gaven een aantal van deze buurtbewoners aan een speelfaciliteit toe te voegen voor kinderen. Zo gaf één moeder aan dat ze nog graag een klimrek voor de wat oudere kinderen zou willen zien, maar dit vond ze niet urgent. Verder bleek dat een groot deel van de buurtbewoners geen onveilig gevoel te krijgen van de hangjongeren op het plein. Daarover zei een buurtbewoner: "Ze moeten ergens heen".

Daarnaast hebben wij gesproken met een medewerker van SCIANDRI, een sportorganisatie die wel eens gebruikmaakt van het Marie Altelaarplein voor activiteiten en regelmatig pauzesport verzorgt voor de schoolkinderen van de Alan Turingschool en de Kleine Boe. Zij had wel veel suggesties voor het plein. Zo noemde ze dat de baskets die er nu zijn, niet van gelijke hoogte zijn en erg schuin tegenover elkaar staan. Verder gaf zij aan dat de voetbalveldjes op het plein eigenlijk te klein waren voor een leuk partijtje en dat de ondergrond van het plein te hard is voor kinderen om goed op te kunnen spelen.

Verder hebben wij contact opgenomen met andere actieve buurtbewoners, wiens gegevens wij door hadden gekregen van onze opdrachtgever. Deze bleken ook allerlei ideeën te hebben, zoals een kiosk, maar zij wilden niet verder met ons praten omdat ze "buurtmoe" waren. Ze deden erg veel voor de buurt, maar hadden het gevoel alsof zij niet serieus werden genomen door de gemeente en er weinig voor terug kregen.

Om die reden zijn wij ons meer gaan focussen op de stille buurtbewoners, waarvoor we opnieuw de buurt in zijn gegaan. Deze keer hebben we vooral de nadruk gelegd op het sociale aspect rond het plein. Veel bewoners gaven aan dat er wel veel activiteiten zijn,

maar dat de succesvolle activiteiten niet vaak genoeg zijn en dat de activiteiten niet divers genoeg zijn. Het gros van de activiteiten zou namelijk gefocust zijn op kinderen, waarmee vooral mensen zonder kinderen worden uitgesloten. Bovendien willen ook mensen met kinderen wel eens naar een activiteit voor alleen volwassenen gaan. Eén vrouw gaf ook aan dat bij veel van die activiteiten verschillende groepen uit de buurt niet goed mengen, wat zij erg zonde vond. Zo gingen marokkaanse vrouwen vaak bij elkaar zitten, “waardoor de Amsterdammers er niet meer bij durven, ook al mogen ze dat natuurlijk wel en is dat eigenlijk hartstikke gezellig”. Zij merkte op dat veel van haar directe burens, die nieuwer zijn in de buurt, al helemaal nooit komen opdagen bij activiteiten. Waarschijnlijk kwam dit, zei zij, omdat zij dan niemand kenden en de drempel dan erg hoog zou worden om naar een buurtactiviteit toe te gaan. Een andere bewoner herkende hetzelfde in haar directe burens toen wij haar ernaar vroegen. Zij had daarom het idee om een buurtfeest te organiseren waarbij het thema was: leer je burens kennen. “Lijkt me heel leuk, dat je dan een regel instelt dat je moet dansen met iemand die je niet kent ofzo. Of je doet allemaal buitenspellen met elkaar in teams”.

Wat motiveert bewoners om meer in de buurt te ondernemen?

De bewoners die wij hebben gesproken, waren niet erg actief in de buurt. Een aantal gingen wel vaak naar evenementen, maar waren niet actief betrokken bij de organisatie ervan. De voornaamste reden hiervoor was het gebrek aan motivatie en daadkracht. Overige buurtbewoners gaven aan simpelweg geen tijd te hebben om betrokken te zijn bij de organisatie, niet goed te zijn in het organiseren of geen plezier te halen uit het organiseren van evenementen. Eén van de mensen die we spraken op straat gaf aan dat dit wellicht te maken had met het feit dat er vrij veel nieuwe mensen in de buurt zijn komen wonen de afgelopen jaren. Deze mensen kennen hun burens vaak niet goed, wat hen weerhoudt van het bezoeken van buurtfeesten en andere activiteiten. Dit zorgt er dan ook voor dat deze mensen verder niks ondernemen bij het organiseren ervan. Een manier om hen actiever te laten zijn in de buurt is dus bijvoorbeeld het eerder genoemde buurtfeest waarbij men elkaar leert kennen.

Verder hebben wij mailcontact gehad met iemand van buurtorganisatie 1018, die recentelijk uit het bestuur van die organisatie was gestapt. Zij was ‘buurtmoe’ en had geen energie of geduld meer om zich nog langer zo actief in te zetten voor de buurt. Volgens haar kwam dit vooral doordat zij het gevoel had niet serieus te worden genomen door de gemeente. Zij had

al vaak suggesties gedaan voor het plein, maar geen van deze suggesties kon doorgang vinden. Het was haar niet altijd duidelijk waarom. Vaak hoorde ze er zelfs helemaal niks meer over.

Een mogelijke oplossing voor dit probleem is eerder besproken onder het kopje buurtparticipatie in het eerste deel van deze handleiding: interactief probleem oplossen. Op deze manier weten buurtbewoners en andere mogelijke stakeholders, precies waar ze aan toe zijn en kunnen zij in samenwerking met elkaar en de gemeente tot een oplossing komen die goed werkt voor alle betrokken partijen.

Conclusie

Dit is een handleiding geschreven voor het Marie Altelaarplein. Deze handleiding moet als *tool* dienen om ervoor te zorgen hoe sociale cohesie en buurtparticipatie verbeterd kan worden op en rondom het Marie Altelaarplein. Dit is gedaan door middel van het gebruik maken van academische literatuur over *how to make a place*, *place attachment* en buurtparticipatie. Vervolgens is er ook gebruik gemaakt van de input van buurtbewoners. Aan de hand van gehouden interviews is er geprobeerd hun behoefte in kaart te brengen om zo ook praktische aanbevelingen te kunnen doen. Deze praktische aanbevelingen zijn gekoppeld aan academische literatuur om zo een bondig en onderbouwd advies te kunnen aanleveren.

In deze handleiding zijn verschillende aanbevelingen gedaan om te laten zien hoe de sociale cohesie en buurtparticipatie verbeterd kunnen worden op het rondom het plein. Van het plein moet echt een *place* gemaakt worden. Dit is een plek die zich onderscheidt door sociale relaties, gebeurtenissen en herinneringen. Het advies is activiteiten te blijven organiseren zoals de kermis en de markt en daarnaast het uitvoeren van regelmatige controles bij buurtbewoners over het “buurtgevoel”. Dit zorgt voor meer betrokkenheid bij het sociale aspect van de plaats waar bewoners wonen en wordt ook de *place attachment* verbeterd. Ook zorgt dit ervoor dat verschillende groeperingen een raakvlak met elkaar hebben.

Daarnaast is er ook advies gegeven over buurtparticipatie. In de handleiding zijn de concepten ‘*interactief probleem oplossen*’ en ‘*maken met*’ besproken en uitgelegd. Door deze concepten toe te passen in de praktijk zorgt dit ervoor dat een plaats niet gemaakt wordt voor, maar met buurtbewoners. Het zorgt voor meer buurtparticipatie en niet voor eenrichtingsverkeer van de gemeente Amsterdam naar buurtbewoners.

Tot slot is er geluisterd naar input van actieve en stille buurtbewoners om ook praktische aanbevelingen te kunnen doen. Zo is er bij de stille buurtbewoners behoefte aan een activiteit enkel gericht op volwassenen omdat buurtbewoners vinden dat de focus vooral ligt op kinderen. Ook was er de behoefte aan een buurtfeest om je burens beter te leren kennen omdat ‘oude’ buurtbewoners het gevoel hebben de ‘nieuwe’ buurtbewoners helemaal niet te kennen. Daarnaast geven actieve buurtbewoners aan ‘buurtmoe’ te zijn omdat ze zich vaak niet gehoord voelen. Door het concept ‘interactief probleem oplossen’ hierop toe te passen weten buurtbewoners en andere mogelijke stakeholders, precies waar ze aan toe zijn en

kunnen zij in samenwerking met elkaar en de gemeente tot een oplossing komen die goed werkt voor alle betrokken partijen.

Literatuurlijst

Kelman. (1996). Negotiation as Interactive Problem Solving. *International Negotiation (Hague, Netherlands)*, 1(1), 99–123. <https://doi.org/10.1163/157180696X00313>

LeGates, & Stout, F. (2007). *The city reader* (4th ed). Routledge.

Reijndorp, A. Reinders, L. Venema, (2010). Identiteit en Plek. In A. Reijndorp, & L. Reinders (Reds.), *De alledaagse en de geplande stad : over identiteit, plek en thuis* (pp. 8-25). SUN Trancity.

Verloo. (2015). *Negotiating urban conflict : conflicts as opportunity for urban democracy*. [s.n.].

Verloo, N. (2011). *Rethinking maakbaarheid: van maken 'voor' naar maken 'met'*. (Buurten, spanningen en conflicten; No. thema editie 1). Amsterdam Centrum voor Conflictstudies.

Bijlage 1

Algemene placemaking-tips (LeGates & Stout, 2007)

Geen enkel placemaking proces is hetzelfde. Het proces is afhankelijk van vele factoren en daarom is er geen één enkele manier die wel of niet werkt. De lijst hieronder wordt door onderzoekers in het algemeen gezien als goede startpunten voor placemaking, maar uit het proces zelf moet blijken wat er echt goed werkt in de buurt. Hou daarom niet te hard vast aan deze tips, maar gebruik ze eerder als leidraad in het proces.

1. Werk bottom-up, niet alleen top-down.
2. Doe eerst onderzoek naar hoe het met de publieke ruimte gesteld is.
3. Focus je niet op één onderdeel van een plek: kijk niet alleen naar het plein, maar naar problematiek in de hele buurt.
4. Creëer minder autoverkeer: dit zorgt ervoor dat meer kinderen op straat zullen spelen, waardoor niet alleen kinderen, maar ook ouders meer met elkaar in contact komen.
5. Creëer pleinen en parken waarvan op meerdere manieren gebruik kan worden gemaakt. Zo zullen er verschillende groepen mensen van de plek gebruik maken, wat ervoor zorgt dat zij meer met elkaar in contact komen.
6. Steun de lokale economie door middel van onder andere markten.
7. Bouw gebouwen waaraan de gemeenschap behoefte heeft.
8. Link het gezondheidsplan van de overheid aan het publieke ruimte plan: gezondheidscentra kunnen bijvoorbeeld dienen als buurthuis, het aanmoedigen van lopen en fietsen zorgt ook voor extra contact tussen mensen, etc.
9. Hanteer het “Lighter, Quicker, Cheaper” principe: Werk samen met buurtbewoners en experimenteer. Verbeteringen op korte termijn zorgen voor structurele verbeteringen op lange termijn, het speelt in op creativiteit van buurtbewoners en is vaak goedkoper dan een groot project dat moeilijk terug te draaien is.

10. Hanteer “De kracht van 10”: Wat nou als een plek 10 dingen had die er goed aan waren? Wat nou als een buurt 10 van zulke plekken had? Wat nou als een stad 10 van zulke buurten heeft?
11. Verander de overheid zodat ze beter publieke ruimtes en placemaking ondersteunen. Nu wordt er door individuen en afdelingen nauwelijks gefocust op het verbeteren van plekken als geheel, maar focust elk departement zich op zijn eigen stukje: de groenafdeling focust zich alleen op stukjes groen in de stad, de transportafdeling alleen maar op verkeer, etc. Zorg ervoor dat deze afdelingen goed samenwerken, of zet nieuwe, interdisciplinaire afdelingen op.